

โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

1. หน่วยงานรับผิดชอบ

- 1.1 หน่วยงานหลัก กรมพัฒนาที่ดิน
- 1.2 หน่วยงานบูรณาการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์/นโยบาย

- 2.1 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
- 2.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนย่อยของแผนแม่บท แผนแม่บท 15 พลังทางสังคม ประเด็นแผนย่อย
 - 4.1.1 การเสริมสร้างทุนทางสังคม
- 2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายความว่า 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม : แผนงานยุทธศาสตร์เสริมสร้างพลังทางสังคม
- 2.4 นโยบายรัฐบาล : มุ่งมั่นที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติพระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์และดำเนินงานตามแนวพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง
- 2.5 แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาและให้เกิดความยั่งยืน จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้นำหญ้าแฝกมาใช้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา

คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รับผิดชอบด้านนโยบาย โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ทำหน้าที่ในการประสานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เริ่มสนองงานพระราชดำริด้านหญ้าแฝก ในปี พ.ศ. 2546 ด้วยการรณรงค์ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจากสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรแบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพการเกษตร รวมทั้งพื้นที่การเกษตรที่มีความลาดชันและพื้นที่เสื่อมโทรมหรือเสี่ยงต่อการชะล้างพังทลายของหน้าดิน จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรดินโดยการใช้หญ้าแฝก ซึ่งเป็นหญ้าที่มีระบบรากแผ่กว้างสานกันแน่น หยั่งลึกลงไปในดิน และไม่มีการระบาดเหมือนวัชพืชทั่วไป และจากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานการปลูกหญ้าแฝก พบว่าอัตราการรอดของหญ้าแฝกมีปริมาณน้อยเนื่องจากขาดผู้ดูแลรักษาเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหญ้าแฝก ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2558 - 2562 นอกจากกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ ส.ป.ก. ได้ปรับแนวทางการดำเนินงานโดยเพิ่มเติมกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” โดยเริ่มดำเนินงานใน 13 จังหวัดนำร่อง เมื่อปี พ.ศ. 2558 และดำเนินงานแปลงเรียนรู้ฯ อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. 2562 โดยมีจังหวัดต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมอีก 12 จังหวัด รวม 25 จังหวัดนำร่อง (จังหวัดนำร่องชุดแรก)

/หลังจากนั้น...

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2563 - 2566 ส.ป.ก. ได้ต่อยอดกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” โดยดำเนินงานในพื้นที่ 16 จังหวัดนาร่องอย่างต่อเนื่องเป็นเวลารวม 4 ปี (จังหวัดนาร่องชุดที่สอง) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาจากบุคคลสู่พื้นที่แปลงเกษตรกรรม โดยการปลูกหญ้าแฝกที่ใจคนก่อน เพื่อให้เกษตรกรเกิดความตระหนักเห็นถึงประโยชน์ของหญ้าแฝก และปลูกหญ้าแฝกร่วมกับพืชอื่น ๆ ในแปลงเกษตรกรรมอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งมีการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากใบแฝก เพื่อสร้างอาชีพ รายได้ให้เกิดการเกื้อกูลการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ส.ป.ก. ยังคงดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝก โดยร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2566 - 2570) ด้วยกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก. จังหวัด) 71 จังหวัด พิจารณามีความพร้อมและเหมาะสม ที่จะนำไปส่งเสริมและปลูก ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สาธารณะหรือในแปลงเกษตรกรรม

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ส.ป.ก. ยังคงดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝกอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2566 - 2570) ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ ด้วยส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในเขตปฏิรูปที่ดินครบทั้ง 72 จังหวัด เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเขตปฏิรูปที่ดิน กองประสานงานโครงการพระราชดำริและโครงการพิเศษ (กปร.) จะร่วมกับ ส.ป.ก. จังหวัด คัดเลือกพื้นที่ที่จะต่อยอดกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” (พ.ศ. 2568 - 2570) (จังหวัดนาร่องชุดที่สาม) ตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ 7 และจะพัฒนาทักษะเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และสร้างความรู้ความเข้าใจการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพื่อร่วมกันสนองงานพระราชดำริให้เกิดการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในเขตปฏิรูปที่ดินอย่างรู้ค่า รู้ประโยชน์ต่อไป

4. วัตถุประสงค์

4.1 เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝก เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน

4.2 เพื่อส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกรเกิดความตระหนักและเข้าใจในประโยชน์/วิธีการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก

4.3 เพื่อส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับพืชอื่น ๆ ในแปลงเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับชนิดพืชและสภาพพื้นที่ เพื่อสร้างความยั่งยืนในพื้นที่แปลงเกษตรกรรม

5. กลุ่มเป้าหมายการดำเนินการ

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 72 จังหวัด

6. พื้นที่ดำเนินการ

กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน 72 จังหวัด

7. หลักเกณฑ์/เงื่อนไข

7.1 กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่ดำเนินการ จำนวน 72 จังหวัด การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ ในเขตปฏิรูปที่ดินที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ที่ประสบปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน สภาพดินเสื่อมโทรม หรือการแก้ไขป้องกันปัญหาหรือลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และมีการกำหนดค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ชัดเจน

7.2 กิจกรรม แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2571) ให้ดำเนินการตามแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

1) ฝึกอบรมหลักสูตร การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสายพันธุ์หญ้าแฝก ความเหมาะสมของสายพันธุ์หญ้าแฝกในแต่ละพื้นที่ และการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกกับการทำการเกษตร ให้กับเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. 72 ราย และเกษตรกร 150 ราย

2) กิจกรรมแปลงทดลองปลูกแฝกเพื่อปรับปรุงดินในที่ดินพระราชทาน อำเภอวังน้อย และอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ร่วมกับกรมพัฒนาที่ดิน)

3) จัดทำ ฐานข้อมูล “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” ตามความสมัครใจของเกษตรกร และความพร้อมของ ส.ป.ก.จังหวัด ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

1) อบรม/สัมมนา การขยายพันธุ์กล้าหญ้าแฝก การดูแลรักษาฯ

2) จัดทำ “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” จำนวน 25 แปลง ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2570

1) อบรม/สัมมนา การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก หรือด้านอื่น ๆ

2) สนับสนุนให้แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ จำนวน 25 แปลง ได้ขยายผลองค์ความรู้สู่แปลงเกษตรกรรายอื่นแปลงใกล้เคียง

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2571

อบรม/สัมมนา การพัฒนาผลิตภัณฑ์และเชื่อมโยงเครือข่าย ทั้งนี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนตามบริบท/สถานการณ์ตามความเหมาะสม

8. วิธีดำเนินงาน

8.1 ศึกษาสภาพพื้นที่ที่มีสภาพดินเสื่อมโทรม และล่อแหลมต่อการถูกชะล้างพังทลาย หรือการแก้ไขป้องกันปัญหาหรือลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก ร่วมกับชุมชน

8.2 ประสาน เกษตรกรเป้าหมาย/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนงานโครงการ และขอรับการสนับสนุนพันธุ์กล้าจากกรมพัฒนาที่ดิน

8.3 ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน 72 จังหวัด 2,597,000 กล้า

8.4 ขยายผลองค์ความรู้

8.5 สร้างเครือข่ายความร่วมมือ บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8.6 ติดตาม ประเมินผลกิจกรรม

8.6.1 การรายงานความก้าวหน้า ผลการดำเนินงาน และผลการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำเดือนในระบบ ALRO Tracking และรูปแบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจัดทำ รายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี

8.6.2 รายงานผลการดำเนินงานตามแบบฟอร์ม (กปร.รวบรวมรายงาน VGT ของ พต.)

8.7 การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการ และการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ

8.8 การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด/ส่วนกลาง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และสร้างความรู้ความเข้าใจ การใช้ประโยชน์หญ้าแฝกให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

9. ตัวชี้วัด

9.1 เชิงปริมาณ

พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ได้รับปลูกหญ้าแฝกเพื่อฟื้นฟูปุทธิพยากรดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน 72 จังหวัด จำนวน 2,597,000 กล้า

9.2 เชิงคุณภาพ : เกษตรกรเป้าหมายน้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติและได้ผลจริงไม่น้อยกว่าร้อยละ 60

10. งบประมาณ

งบประมาณตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2568 จำนวน 1,922,860 บาท (หนึ่งล้านเก้าแสนสองหมื่นสองพันแปดร้อยหกสิบบาทถ้วน)

11. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

1 ตุลาคม 2567 - 30 กันยายน 2568

12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

12.1 เกษตรกร ชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึก ตระหนักถึงประโยชน์หญ้าแฝก

12.2 พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินได้รับการฟื้นฟูปุทธิพยากรดิน และลดปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

12.3 เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในเชิงเศรษฐกิจ

12.4 มีเกษตรกรที่การนำหญ้าแฝกไปใช้ร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตร ส่งผลให้สามารถ ลดต้นทุนการผลิต ประสิทธิภาพการผลิตดีขึ้น

12.5 เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม